
Książki poddane w 1841 r. cenzurze prewencyjnej : przyczynek źródłowy do dziejów bibliotek klasztorów skasowanych na mocy ukazu z 1832 r. w guberniach zachodnich Imperium Rosyjskiego

Hereditas Monasteriorum 4, 235-259

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Książki poddane w 1841 r. cenzurze prewencyjnej. Przyczynek źródłowy do dziejów bibliotek klasztorów skasowanych na mocy ukazu z 1832 r. w guberniach zachodnich Imperium Rosyjskiego*

W Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu, w spuściźnie archiwalnej po Wydziale Rzymskokatolickim Departamentu Spraw Duchownych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Cesarstwa Rosyjskiego¹, zachowały się dwa poszyty kancelaryjnych akt spraw zatytułowanych *Biblioteki skasowanych rzymskokatolickich klasztorów (Библиотеки упраздненных римско-католических монастырей)*². Zawierają one korespondencję w sprawie losu bibliotek poklasztornych prowadzoną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z Ministerstwem Finansów, Ministerstwem Dóbr Państwowych, Ministerstwem Oświecenia Publicznego oraz wojskową i cywilną administracją gubernialną. Są to dokumenty niezwykle istotne dla poznania

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Российский Государственный Исторический Архив, Санкт Петербург (dalej: РГИА Санкт Петербург), f. 821, Департамент Духовных Дел Иностранных Исповеданий МВД, op. 125, Римско-Католическое отделение Департамента духовных дел иностранных исповеданий, ведавшее делами о католиках, армяно-католиках и мариавитах, 1800–1910 гг. Spuściżna archiwalna po Departamencie Spraw Duchownych Obcych Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Cesarstwa Rosyjskiego została scharakteryzowana w następujących przewodnikach archiwalnych i repertoriach: M. RADWAN, *Kościół katolicki w archiwach Departamentu Wyznań Obcych Rosyjskiego MSW. Repertorium* (Materiały do Dziejów Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej i w Rosji, 7), Lublin 2001; IbEM, *Ecclesiastica w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu* (Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Źródła i Monografie, 324), Lublin 2008; K. POZARSKI (red.), *Historia Kościoła Rzymskokatolickiego w Imperium Rosyjskim (XVIII–XX w.) w dokumentach Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego*, Sankt Petersburg-Warszawa 1999. Dostępne są też inwentarze archiwalne tego zespołu – w wersji drukowanej M. RADWAN, A. СОКОЛОВ (red.), *Католическая Церковь в архиве Департамента духовных дел иностранных исповеданий МВД*, t. 1–5, Санкт Петербург 2000–2001 (op. 125 w t. 4); oraz w wersji elektronicznej na stronie Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego: <http://www.rgia.su/search.do?objectType=10600&searchType=INVENTORIES>.

2 РГИА Санкт Петербург, f. 821, op. 125, spr. 3019, 25 VIII 1834–31 III 1850, kk. 369; spr. 3020, 5 I 1886–7 XII 1892, kk. 273.

łosów bibliotek po klasztorach skasowanych w latach 1831–1891 w guberniach zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego. Szczególnie interesujące są pisma i memoriały urzędowe z lat 30. i początku lat 40. XIX w., gdyż ukazują, jak słabo administracja rosyjska była przygotowana do przejmowania poklasztorowego majątku ruchomego i jak długo trwały uzgodnienia dotyczące sposobów „zagospodarowania” bibliotek po skasowanych domach zakonnych, w których mogło znajdować się nawet około 50 tys. książek.

Akcja kasacyjna sprawiła, że administracja carska przejęła pod swój zarząd cały majątek zlikwidowanych domów zakonnych, na który składały się: świątynie, zabudowania klasztorne i gospodarcze, ziemia, posiadane aktywa finansowe i zapisane sumy kapitałowe, a także dobra ruchome. Częścią składową tych ostatnich były archiwa i biblioteki klasztorne, których wartości kulturowych i materialnych władze rosyjskie zdawały się początkowo nie dostrzegać. Decydował o tym zapewne ich katolicki i „polski” charakter, który sprawiał, że nie decydowano się ani na sprzedaż, ani na przekazanie istniejącym instytucjom oświatowo-kulturalnym poklasztornych rękopisów i druków. Swoją rolę odgrywał też brak zainteresowania zbiorami bibliotecznymi klasztorów katolickich ze strony stołecznych instytucji naukowych, z petersburską Cesarską Biblioteką Publiczną na czele, przy jednoczesnym braku na terenach guberni zachodnich bibliotek publicznych, które dopiero zaczynano organizować. Wyjątek stanowił Kamieniec Podolski, w którym około 1830 r. z inicjatywy lokalnej szlachty utworzono bibliotekę publiczną. W 1837 r. nabyła ona księgozbiory skasowanych klasztorów z terenu Podola³. Na przełomie lat 30. i 40. XIX w. książki zaczęły też przejmować powstające wówczas gubernialne biblioteki publiczne w Grodnie, Mińsku, Wilnie i Witebsku – jednak tylko druki wydane do końca XVIII w.

W połowie lat 30. XIX w. znacząco wzrosło zainteresowanie księgozbiorem poklasztorowymi ze strony władz Kościoła rzymskokatolickiego oraz ministerstw oświecenia publicznego i finansów. Te pierwsze niemal natychmiast po wydaniu ukazu kasacyjnego z 1832 r. podjęły starania o przejęcie bibliotek poklasztornych w celu rozdzielania zbiorów pomiędzy seminaria i parafie. Początkowo te zabiegi kończyły się sukcesem tylko na niektórych terenach i w wypadku niewielkich księgozbiorów. Wiadomo, że za zgodą odpowiednich generałów-gubernatorów zaraz po skasowaniu w 1832 r. domów zakonnych duchowieństwo z diecezji mińskiej (zapewne parafialne) przejęło książki benedyktynów z Mińska, franciszkanów z Iwieńca, Postaw i Prozoroków oraz trynitarzy z Krzywicy, duchowieństwo wołyńskie – karmelitów z Horodyszczyna i Łabuń, a duchowieństwo diecezji kamienieckiej – dominikanów ze Smotryczy, Sołobkowiec i Szarawki i trynitarzy z Braiłowa (Braiłowa)⁴. Jednak w większości wypadków władze Kościoła rzymskokatolickiego musiały latami zabiegać o przekazanie im księgozbiorów poklasztornych; tak było w przypadku bibliotek karmelitów z Mohylewa,

3 Ministerstwo Oświecenia Publicznego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 29 IV 1864, РГИА Санкт Петербург, ф. 821, оп. 125, spr. 3019, к. 329, 338–339.

4 *Ibidem*, k. 75, 79–80, 92.

reformatów z Żorniszcz czy 12 klasztorów w guberni grodzieńskiej⁵. Na dodatek o książki poklasztorne zaczęły też pod koniec czwartej dekady XIX w. występować administracje eparchii prawosławnych, powołując się na konieczność doposażenia pozostających pod ich zarządem instytucji Cerkwi unickiej – np. eparchia mohylewska wystąpiła o przekazanie jej zbiorów bibliotecznych reformatów z Żorniszcz⁶.

Władze oświatowe dostrzegły wartość majątku poklasztornego dopiero w 1834 r. i w następnych latach zabiegały o przejęcie książek o tematyce świeckiej oraz instrumentów naukowo-dydaktycznych, które docelowo miały zostać przekazane gimnazjom i powiatowym szkołom szlacheckim działającym w guberniach zachodnich⁷. Z tego też powodu najbardziej zainteresowane były majątkiem ruchomym po domach zakonnych prowadzących do 1832 r. szkoły szlacheckie: dominikanów (Nowogródek, Rzeszyca, Słuck), franciszkanów (Pińsk), kanoników regularnych św. Augustyna (Słonim), misjonarzy (Siemiatycze), pijarów (Dąbrowica, Drohiczyn, Lida, Łużki (Walerianów), Międzyrzecz Korecki, Szczuczyn Litewski) i trynitarzy (Orsza, Teofipole)⁸. Przykładowo przez ponad pięć lat Ministerstwo Oświecenia Publicznego zabiegało o przejęcie biblioteki i wyposażenia gabinetu naukowego kolegium pijarów w Rosieniu, który to majątek Wileńska Izba Skarbową chciała wystawić do publicznej sprzedaży. Tymczasem o ile jego wartość materialna nie była wielka, o tyle dydaktyczna bardzo duża, gdyż składały się na niego: 1112 książek, 24 plansze dydaktyczne, 5 „maszyn elektrycznych” (zapewne prądnic Faradaya), 33 różne naczynia laboratoryjne „blaszane” i szklane oraz 219 skamieniałości⁹.

W połowie lat 30. XIX w. także w Ministerstwie Finansów, a konkretnie w Departamencie Majątku Państwowego, pod wpływem raportów docierających od 1834 r. z terenowych urzędów skarbowych (na pewno z Grodzieńskiej Izby Skarbowej¹⁰), zaczęto doceniać wartość bibliotek poklasztornych. Postrzegano ją jednak tylko w kategoriach korzyści finansowych, jakie mogła przynieść skarbowi państwa sprzedaż zbiorów. Urzędnikom ministerialnym wstępne rozpoznanie zagadnienia zajęło dwa lata i dopiero w 1836 r. wydano rozporządzenie, w którym minister finansów polecił

5 Pisma Rzymskokatolickiego Kolegium Duchownego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 5 VII 1835, 18 VIII 1737, *ibidem*, k. 8, 17–18.

6 Rzymskokatolickie Kolegium Duchowne do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 18 VIII 1737, *ibidem*, k. 8, 17.

7 *Ibidem*, k. 4–22.

8 Pisma wychodzące z Ministerstwa Oświecenia Publicznego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 3 VI 1836, 8 VI 1837, 11 III, 7 IV, 12 IV, 26 VIII, 30 IX i 20 X 1838, *ibidem*, k. 10–16, 23–31. L. ZASZTOWT, *Kresy 1832–1864. Szkolnictwo na ziemiach litewskich i ruskich dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997, s. 155–210.

9 Ministerstwo Oświecenia Publicznego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 27 XII 1834, 30 XI 1837, 20 X 1838, 9 III 1839, *ibidem*, k. 4, 20–22, 32.

10 Raport Grodzieńskiej Izby Skarbowej z 31 VII 1834, w którym przedstawione zostały zasoby bibliotek klasztorów: dominikanów w Buchowiczach (182 lub 164 książki), Połonce (106), Wałówce (154) i Wasiliszkach (297); franciszkanów w Drohicynie (197 lub 147), Łopienicy (249), Szejbakpolu (203) i Świsłoczcy (146); kanoników regularnych św. Augustyna w Krzemienicy (1435); karmelitanów w Lidzie (223) i Żołudku (183); pijarów w Szczuczynie (2856), *ibidem*, k. 2–3, 40.

podległym mu agendom (przede wszystkim izbom skarbowym) spisanie bibliotek poklasztornych na tzw. ziemiach zabranych. Prace z tym związane przebiegały bardzo powoli, na co miały wpływ zarówno tradycyjna opieszałość carskich urzędów szczebla gubernialnego i powiatowego, jak i reorganizacja administracji centralnej. Ta ostatnia zaowocowała utworzeniem w 1837 r. Ministerstwa Dóbr Państwowych, które przejęło zarząd nad majątkami poklasztornymi. W grudniu 1838 r. „przypomniało” ono izbom skarbowym w guberniach zachodnich o konieczności zinwentaryzowania zasobów bibliotek¹¹ – skutecznie, gdyż już wiosną roku następnego dysponowano materiałem spisowym. W wykazach, które napłynęły z guberni kijowskiej, mińskiej, podolskiej, wołyńskiej, wileńskiej, witebskiej oraz grodzieńskiej z obwodem białostockim, ujęto 120 bibliotek dysponujących łącznie 37 538 książkami. Administracji skarbowej nie udało się spisać bibliotek po kolejnych 68 klasztorach skasowanych w latach 1831–1832, ale na podstawie akt wizytacyjnych z 1820 r. oceniła, że mogło w nich być ponad 10 tys. książek¹². Urzędnicy Ministerstwa Dóbr Państwowych zadali sobie przy tym trud zebrania informacji na temat dotychczasowych projektów „zagospodarowania bibliotek klasztornych” wysuniętych przez władze Kościoła rzymskokatolickiego i administrację gubernialną. Kolegium Rzymskokatolickie działające przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych chciało przejąć wszystkie biblioteki w celu rozdzielenia ich między seminaria, istniejące klasztory oraz parafie. Wołyński Gubernator Cywilny, generałowie-gubernatorowie białoruski, kijowski, podolski i wołyński byli zdania, że książki należy przekazać Kościołowi rzymskokatolickiemu i to najlepiej istniejącym jeszcze klasztorom. Kolejni generałowie-gubernatorowie białoruscy dopuszczali jednak możliwość przekazania części książek władzom oświatowym, np. biblioteki trynitarzy z Orszy, ale po sporządzeniu stosownych „protokołów zdawczo-odbiorczych”¹³.

Urzędnicy Ministerstwa Dóbr Państwowych po ogólnym zapoznaniu się z zasobami bibliotek poklasztornych oraz przeanalizowaniu propozycji ich zagospodarowania zgłaszanych przez organy władzy szczebla centralnego i gubernialnego postanowili wycofać się z zalecanej w 1836 r. przez Ministerstwo Finansów sprzedaży. Zalecili rozdzielenie księgozbiorów między akademie duchowne i seminaria rzymskokatolickie, szkoły świeckie oraz biblioteki publiczne¹⁴. Decyzja Ministerstwa Dóbr Państwowych wreszcie otworzyła możliwość zagospodarowania bibliotek poklasztornych. Opieszałość urzędników ministerstw finansów, dóbr państwowych i spraw wewnętrznych miała ten pozytywny skutek, że uniknięto bezładnej wyprzedaży bibliotek poklasztornych. Jednak przez całą dekadę księgozbiory pozostawały z reguły pod nadzorem urzędników ziemskiej policji, którzy nie byli nimi zbyt zainteresowani¹⁵. W rezultacie

11 Ministerstwo Dóbr Państwowych do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 31 XII 1838, *ibidem*, k. 34.

12 Ministerstwo Dóbr Państwowych do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 1 V 1839, *ibidem*, k. 34, 38–54v.

13 Ministerstwo Dóbr Państwowych do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 1 V 1839, *ibidem*, k. 40v.

14 Ministerstwo Dóbr Państwowych do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 1 V 1839, *ibidem*, k. 47, 54.

15 Ministerstwo Oświecenia Publicznego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 26 VIII 1838, oraz administracja generała-gubernatora kijowskiego, podolskiego i wołyńskiego do ministra spraw wewnętrznych, *ibidem*, k. 28, 75.

część zbiorów uległa zniszczeniu, jak biblioteki bernardynów z Mozyrza (w trakcie pożaru, który strawił budynek klasztoru) czy dominikanów z Zięmbina¹⁶. Inne zaginęły, jak np. na Podolu niewielkie księgozbiory bernardynów z Jarmolińca (160 książek) czy franciszkanów z Komarogrodu (50 woluminów)¹⁷. Pozostało jednak ponad 180 bibliotek poklasztornych, z których najmniejsze liczyły po 10–38 książek, a największe – 2695, 2856 i 7937 woluminów¹⁸.

Od kasaty klasztorów minęło sporo lat i należało jak najszybciej zdecydować o losie ich księgozbiorów, liczących łącznie może około 50 tys. książek, ale urzędnicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nie byli w stanie poradzić sobie z tym zadaniem. Zabezpieczeniem i rozdysponowaniem księgozbiorów poklasztornych zajęła się więc administracja gubernialna (czyli generałów-gubernatorów i gubernatorów cywilnych). W guberniach mohylewskiej, smoleńskiej i witebskiej do rozdziału ksiąg utworzono specjalny komitet zbierający się w Witebsku¹⁹. Dla guberni kijowskiej, podolskiej i wołyńskiej powołano na przełomie lat 1840 i 1841 komitet do zbadania katalogów bibliotek poklasztornych, a książki z sześciu skasowanych na Kijowszczyźnie klasztorów przewieziono do Kijowa, gdzie dzieła o charakterze religijnym natychmiast przekazano duchowieństwu rzymskokatolickiemu²⁰. W guberniach wileńskiej, mińskiej i grodzieńskiej z okręgiem białostockim dokonano w 1841 r. rozdziału księgozbiorów pomiędzy duchowieństwo rzymskokatolickie, szkoły powiatowe oraz biblioteki gubernialne, które przejęły książki wydane do XVIII w. włącznie. Nie przejęły one jednak wszystkich ocalałych książek, gdyż w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych administracja gubernialna zdecydowała o poddaniu części książek cenzurze prewencyjnej. Zgodnie ze wstępnymi ustaleniami miały być nią objęte książki o charakterze politycznym oraz opisujące historię państwa i prawa Rzeczypospolitej Obojga Narodów²¹. Ostatecznie dołączono do nich też książki z historii Kościoła, dzieła o treści teologicznej oraz prace zawierające krytyczną ocenę innych konfesji niż katolicka – nie tylko prawosławnej, ale też i protestanckich.

Dobitnie świadczy o tym zestaw książek wyłączonych w lutym 1842 r., w celu przekazania ich cenzurze, z zasobów 17 bibliotek poklasztornych z terenów generał-gubernatorstwa wileńskiego, mińskiego, grodzieńskiego i białostockiego²². Z opublikowanego poniżej wykazu wynika, że zdaniem administracji carskiej podejrzane były nawet prace poświęcone historii Kościoła rzymskokatolickiego – zarówno po-

16 Administracja generała-gubernatora wileńskiego do ministra spraw wewnętrznych, 15 IV 1842, *ibidem*, k. 92.

17 Administracja generała-gubernatora kijowskiego, podolskiego i wołyńskiego do ministra spraw wewnętrznych, 12 I 1840, *ibidem*, k. 75.

18 Ministerstwo Dóbr Państwowych do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 1 V 1839, *ibidem*, k. 41–42, 50–51.

19 *Ibidem*, k. 99–100.

20 *Ibidem*, k. 90–91.

21 *Ibidem*, k. 94.

22 *Ibidem*, k. 115–119.

wszechnej, jak i dotyczącej tylko polskiej administracji kościelnej (w wykazie nry 1, 3, 9, 42). Z obiegu starano się wyłączyć traktaty propagujące religię rzymskokatolicką w Rosji (nr 11) oraz Kościół unicki, zwłaszcza uwypuklające jego związki z Kościołem rzymskokatolickim i rozdział od Cerkwi prawosławnej (nry 2, 8, 13, 66, 77). Szczególną uwagę zwracano też na pozycje, które dotyczyły relacji Kościoła rzymskokatolickiego z innymi wyznaniem, nie tylko prawosławiem, ale też protestanckimi (nry 10, 12, 14–16, 51–52, 55–58, 70, 76). Z wykazu wyraźnie wynika przy tym, że za wrogie Imperium Rosyjskiemu uznano dwa zgromadzenia zakonne – misjonarzy i jezuitów (nry 5, 7, 45–50, 54, 73). Z książek o tematyce świeckiej urzędnicy gubernialni wydzielili publikacje poświęcone historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów i obowiązującym w niej prawom. Szczególną uwagę poświęcono ostatnim latom istnienia Rzeczypospolitej i podejmowanym wówczas próbom zreformowania państwa. Do decyzji cenzury przekazano prasę ukazującą się w okresie Sejmu Wielkiego propagującą obóz reformatorski („Korespondent Warszawski”, „Korespondent Krajowy i Zagraniczny”, „Gazetę Narodową i Obcą” – nry 67–68, 71) oraz druki okolicznościowe prezentujące niektóre uchwały sejmowe (nr 22). Pod szczególnym nadzorem znalazły się pisma polityczne nie tylko z ostatnich dwóch dekad istnienia Rzeczypospolitej, ale też wydawane od lat 30. XVIII w. (nry 17–21, 26–27, 31, 35–37, 39, 41, 59, 61–62, 64, 74–75). Podejrzliwość administracji carskiej wzbudzały również starsze pozycje, gdy zbyt mocno akcentowały dziejowe związki prowincji inflanckiej z Rzeczpospolitą lub apolożizowały polskie sukcesy w zmaganiach z Moskalami (nry 34, 40). Wrogich treści dopatrzone się też w dwutomowej pracy Teodora Ostrowskiego komentującej obowiązujące w Polsce prawo cywilne (nry 24–25), w zbiorze różnych mów okolicznościowych Jana Daneykowicza-Ostrowskiego (nr 65), a nawet w herbarzu Ewarysta Kuropatnickiego (nr 32) oraz skromnym pocście królów i książąt polskich Józefa Alojzego Putanowicza (nr 33). Urzędnicy gubernialni zdecydowali w ten sposób o wyłączeniu z rozdziału 76 tytułów i 118 woluminów wchodzących w skład księgozbiorów klasztornych: bernardynów z Berezyny, Hłuska, Karolina i Ślucka, dominikanów z Chołopienic, Jelnej, Wasiliszek i Zasławia, franciszkanów ze Swistoczy, kanoników regularnych św. Augustyna z Krzemienicy, kapucynów z Lubieszowa, karmelitów z Lidy, misjonarzy z Ręczycy i Śmiłowicz, pijarów z Łużek i Szczuczyna oraz trynitarzy z Mołodeczna.

Niestety nie udało mi się ustalić, czy książki wydzielone w 1842 r. przez urzędników gubernialnych zostały ocenione przez urzędników cenzury i jaką podjęli oni w ich sprawie decyzję. Los tych książek nie jest znany, ale prawdopodobnie niszczyły w jakiejś składnicy niepotrzebnych akt któregoś z urzędów administracji rosyjskiej. Wyjaśnienie tej kwestii wymaga przeprowadzenia kwerendy w zachowanej spuściznie archiwalnej po urzędach cenzury Cesarstwa Rosyjskiego. Z całą pewnością można jednak stwierdzić, że rozwiązania zastosowane w latach 1840–1842 zyskały sankcję w rozporządzeniu wydanym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w 1843 r. Zatwierdzało ono praktykę rozdziału książek pomiędzy biblioteki gubernialne, duchowieństwo rzymskokatolickie i szkoły powiatowe (gimnazja), ale z wydzieleniem pozycji podejrzanych ze względu na ich treść religijną, polityczną, prawną czy histo-

ryczną. Praktykę tę stosowano w latach następnych, na pewno w 1849 r. przy podziale około 4 tys. woluminów z 14 wcześniej nierozdysponowanych bibliotek klasztorów skasowanych w guberni wileńskiej w 1832 r.²³ Do podobnej praktyki sięgano także po kolejnych akcjach kasacyjnych w latach 50. i 60. XIX w., co sprawiło, że znacząco powiększały się zbiory książek „skonfiskowanych” przez cenzurę carską²⁴.

23 *Ibidem*, k. 161–319. Biblioteki gubernialne, duchowieństwo rzymskokatolickie i gimnazja przejęły 3914 woluminów. Nie wiadomo, ile zatrzymano dla cenzury, na pewno do jej decyzji przekazano księgi rękopiśmienne, np. z klasztoru franciszkanów w Olkiennikach: *ibidem*, spr. 3020, k. 39v–40v, 47–48.

24 *Ibidem*, k. 8.

Aneks

Źródło: РГИА Санкт Петербург, ф. 821, оп. 125, спр. 3019, *О книгахъ принадлежавшихъ упраздненнымъ въ 1832 г. Римско-Католическимъ монастырямъ* [O książkach należących do skasowanych w 1832 r. klasztorów rzymskokatolickich], k. 115–119.

Opracowany przez urzędników generał-gubernatorstwa wileńskiego, mińskiego, grodzieńskiego i białostockiego wykaz książek wyłączonych z zasobów bibliotek poklasztornych, które nie zostały zwrócone duchowieństwu rzymskokatolickiemu czy przekazane placówkom szkolnym, ani też nie zasyliły zasobów gubernialnych bibliotek publicznych.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
Biblioteka klasztoru pijarów w Szczuczynie*				
1.	Studio Sommalis	<i>Vera Oecumenici Concilii Tridentini Historia (tres partes in trib. vol.)</i> ²⁵	1775	3
2.	Rutko	<i>Defensio s. orthodoxae orientalis Ecclesiae</i> ²⁶	1678	1
3.	X. Ostrowski	<i>Dzieje i prawa kościoła polskiego (3 tomy)</i> ²⁷	1793	3
4.	Węgrzecki	<i>Dzieje o uznaniu władzy duchownej obok świeckiej</i> ²⁸	1818	1
5.	Szczurowski ²⁹	<i>Jezuici w prawdziwej swojej postaci</i> **	1765 1770	1 1
6.	Panny Gutowskiej	<i>Katechizm krytyczny, moralny i polityczny (w językach polskim i francuskim)</i> ³⁰	1776	1
7.	Konarski	<i>O Powrocie Jezuitów itd. ich nauczania młodzieży</i> ³¹	1805	1
Biblioteka klasztoru franciszkanów w Świsłoczycy				
8.	Woyńłowicz	<i>Apollogia że Rusi, Uniom nie godzi się odstępować od swojego obrządku</i> ³²	1680	1

* w źródle nazwy klasztorów zapisane po rosyjsku w różnych formach

** książki, których nie udało się zidentyfikować

25 SFORZA PALLAVICINO SJ, Giovanni Baptista GIATTINO SJ, *Vera Oecumenici Concilii Tridentini Historia sub Pontificibus Paulo III. Anno 1545...*, vol. 1–3, kilka wydań, nie udało mi się dotrzeć do wydania z 1775 r.

26 Teofil RUTKA SJ, *Defensio orthodoxae Orientalis Ecclesiae contra haereticos, Processio nem Spiritus S. a filio*, Calissi 1678. Wydanie pierwsze, drugie ukazało się w Kaliszu w 1682 r., zob. L. GRZEBIEŃ, *Rutka Teofil, niekiedy Bogumił*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 33, Wrocław i in. 1991–1992, s. 204.

27 X. Teodor OSTROWSKI SP, *Dzieje y prawa Kościoła polskiego*, t. 1–3, Warszawa 1793.

28 Stanisław WĘGRZECKI, *Dzieje o znaczeniu władzy duchownej obok świeckiej*, Warszawa 1818.

29 Może jezuita Jacek Szczurowski?

30 [Piotr GATEY], *Catechisme critique, moral et politique, par Mr. l'abbé – Gatey. Traduit en Polonois par Melle Gutakowska Fille de l'Echanson de Vitebsk* 1776. *Katechizm krytyczny, moralny y polityczny. Napisyany przez J. X. Gatey. A na polski język przetłumaczony przez Wielmożną Imć pannę Gutakowską podczaszanek Witebską w Wilnie, w drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey X. X Scholarum Piarum* 1776, [Wilno 1776].

31 Adam ŁABĘCKI, *O powrocie jezuitów y o powszechnym w szkołach przez nich nauczaniu młodzieży*, Warszawa 1805.

32 Znana jest praca Paweł MEIER, *Apollogia, że Rusi Uniom niegodzi się odstępować od swojego Obrządku, y przechodzić do Obrządku Łacińskiego, bez [...] Dyspensy S. Stolicy Apostolskiej, Przeciw Informacy [...] Pawła Mejera [...] Do Druku Podaney, Dowodami Stwierdzona W czasie sprawy o Parochyę Miadziolską w Konsystorzu Wileńskim Łacińskim agitujący się, [...] Z Łacińskiego Na Polski Język Przetłumaczona...*, ale wydana w 1771 lub 1772 r., prawdopodobnie w Wilnie.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
Biblioteka klasztoru karmelitów w Lidzie				
9.	Sotticalli	<i>Collectanea Constitutionum synodaliū dioecesis Samogitiensis</i> ³³	1690	1
Biblioteka klasztoru dominikanów w Wasiliszkach				
10.	Kulesza	<i>Wiara prawosławna</i> ³⁴	1704	1
Biblioteka klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Krzemienicy				
11.	Węzyk	<i>Statuta Imperialia Romanos Ecclesias quae in Rossia spectantia</i> ³⁵	1784	1
12.	Gallemart	<i>Prawo powszechne przeciw drukowanemu roku 1766 wykładowi praw Dyssydenckich dla Ewangelików nic nie ważących, do druku podane 1767</i> ³⁶	1767	1
13.	Kulikowski	<i>Josaphatidos sive de nece B. Josaphat Kuncewicz libri tres, olim a Fr. Josaphat Isakowicz ilucubrat i et typomandati nunc a provincia Lithuano O.D.B cum facultate superiorum dedicata</i> ³⁷	1748	1
14.	Preiss	<i>Jasne dowody między niezliczonymi w Chrześcijaństwie Sektami prawdziwy powszechny Chrystusow kościół oczewiscie i gruntownie pokazujące itd.</i> ³⁸	1766	1
15.	Kossowicz	<i>Nauka panow Dyssydenctow z nauk starodawnego kościoła zniesiona na cześć i na chwałę Boga w Trójcy Jedynej i na zbawienie dusz krwią Jezusową odkupionych**</i>	1733	1
16.	–	<i>Uwaga prawdy katolickiej Rzymskiej nieważność i nie uwagę dyssydenckich błędów okazująca z łacinskiego na Polski język przetłumaczony</i> ³⁹	1723	1
17.	Ciechanowski	<i>Tajemnica podziału Polski odkryta</i> ⁴⁰	–	1
18.	–	<i>Dopytanie u przodków czułości ku poddanym aktorowi odpowiedzi czyli dodatku do księgi o poddanych Polskich odpowiadające</i> ⁴¹	1789	1
19.	–	<i>Prawdziwy Szlachcic do prawodawcow**</i>	–	1

33 K. ESTREICHER, *Bibliografia polska*, t. 24, Kraków 1912, s. 4, przypisuje tę książkę Kazimierzowi Pacowi, biskupowi żmudzkiemu.

34 Jan Alojzy KULESZA SJ, *Wiara Prawosławna Pismem Świętym, Soborami, Oycami Świętymi mianowicie Greckimi i Historją Kościelną przez [...] objaśniona od przyjętej unij Boga z człowiekiem...*, Wilno 1704.

35 *Statuta imperialia romano-cath. ecl. in Rossia spectantia*, Mohylew 1780–1784.

36 [Ignacy GRABOWSKI a S. Maria de Mercede], *Prawa powszechne przeciw drukowanemu roku 1766 wykładowi praw Dyssydenckich dla Ewangelików i Protestantów nic nieważących do druku podane w roku 1767*, [b.m.w.] 1767.

37 Józef ISAKOWICZ, *Josaphatidos sive de nece B. Josaphat Kuncewicz libri tres*, Poczajów 1748.

38 Franciszek Erazm PREISS, *Jasne Dowody Między niezliczonymi w Chrześcijaństwie Sektami Prawdziwy Powszechny Chrystusow Kościół oczwiście, y gruntownie Pokazujące, Ktore Zwiedzionym Dyssydenctom do pilney uwagi z przychylności ku ich zbawieniu [...] pod Zaszczycem Imienia [...] Kajetana Ignacego Sołtyka Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego Podał X. Franciszek Erazm Preiss podkustoszy kolegiaty kieleckiej*, Sandomierz 1766.

39 *Uwaga Prawdy Katolickiej Rzymskiej, Nieważność y nieuważę Dissydenckich błędów Okazująca, w pięćdziesięciu ważnych Racyach Wyrażona*, Wilno 1723.

40 Znana jest praca Kazimierz Konstanty PLATER, *Tajemnica Podziału Polski odkryta*, [b.m.w.] 1789.

41 Ignacy GRABOWSKI, *Dopytanie się u przodków czułości ku poddanym autorowi odpowiedzi, czyli dodatku do księgi o poddanych polskich [...] w r. 1789 wydrukowanej odpowiadające*, Warszawa 1789 (podawany też 1790).

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
20.	–	<i>Prawa miast polskich do władzy prawodawczej wykonywającej i sądowniczej wywod</i> ⁴²	–	1
21.	–	<i>Dopytanie się u przodków czułości ku poddanym autorowi odpowiedzi czyli dodatku do księgi o poddanych Polskich odpowiadające</i> ⁴³	1792	1
22.	–	<i>Seymiki prawo uchwalone d. 24 Marca</i> ⁴⁴	1791	1
23.	–	<i>Dyaryusz kommissy pełnomocney delegacyney traktatowej (rękopism)**</i>	1739	1
24.	Ostrowski	<i>Prawo Cywilne albo szczegółowe narodu Polskiego</i> ⁴⁵	1784	1
25.	–	<i>Tęgoż dzieła prawa cywilnego etc. tom 2</i> ⁴⁶	1784	1
26.	–	<i>Sprawa między Xięciem Adamem Czartoryskim oskarżającym, a Janem Komarzewskim i Franciszkiem Ryxem oskarżonemi iakoby o zamysł strucia tego Xięcia</i> ⁴⁷	1785	1
27.	Dmochowski	<i>Do prześwietney deputacyi przez Naisn. Króla Jegomosci i Naisn. Stanu Rzplitej do miasta Warszawy wybrane podane</i> ⁴⁸	1789	1
28.	Fleuri	<i>Rzecz o obywatelach i mieszkańcach Polskich (bez początku – rosyj.)**</i>	1785	1
29.	–	<i>Książeczka bez początku i końca zamykająca pokrótce Historją Polską Litewską wiadomość o rządzie i urzędnikach Polskich**</i>	1789	1
30.	–	<i>Traktaty polskie z sąsiednimi mocarstwami zawarte od roku 1618 zebrane z konstytucyi wyjęte dla sejmujących wypisane do druku podane roku 1789 przez JW. Jesierskiego podane</i> ⁴⁹	1789	1
31.	Pugeta	<i>O uszczęśliwieniu narodów przez X. Józefa de Puget Pugeta</i> ⁵⁰	1788	1

42 *Prawa miast polskich do władzy prawodawczej, wykonywającej i sądowniczej: wywod*, Warszawa 1790.

43 Ignacy GRABOWSKI, *Dopytanie się u przodków czułości ku poddanym autorowi odpowiedzi, czyli dodatku do księgi o poddanych polskich [...] w r. 1789 wydrukowanej odpowiadające*, Warszawa 1792.

44 *Seymiki. Prawo Uchwalone Dnia 24. Marca 1791*, Warszawa 1791.

45 Teodor OSTROWSKI, *Prawo Cywilne albo szczególne Narodu polskiego z Statutów i Konstytucji koronnych i litewskich zebrane rezolucjami Rady Nieustającej objaśnione z dodatkami z praw kanonicznego, magdeburskiego, chełmińskiego pomnożone i porządkiem praw rzymskich ułożone przez X. Teodora Ostrowskiego S.P.*, t. 1, Warszawa 1784.

46 Teodor OSTROWSKI, *Prawo Cywilne albo szczególne Narodu polskiego z Statutów i Konstytucji koronnych i litewskich zebrane rezolucjami Rady Nieustającej objaśnione z dodatkami z praw kanonicznego, magdeburskiego, chełmińskiego pomnożone i porządkiem praw rzymskich ułożone przez X. Teodora Ostrowskiego S.P.*, t. 2, Warszawa 1784.

47 Adam NARUSZEWICZ, *Sprawa Między Xięciem Adamem Czartoryskim Generałem Ziem Podolskich Oskarżającym A Janem Komarzewskim Generałem Majorem przy Boku J K Mci i Franciszkiem Ryxem Starostą Piaseczyńskim Kamerdynerem Królewskim Oskarżonemi iakoby o zamysł strucia tego Xięcia*, Warszawa 1785.

48 *Do Prześwietney Deputacyi przez Nayiaśniejszego króla Jegomości i nayiaśniejsze Stany Rzpltey do miasta Warszawy wybranej. Podane Dnia 5. listopada 1789*, Warszawa 1789.

49 Jacek JEZIEŃSKI (wyd.), *Traktaty polskie z sąsiednimi mocarstwami zawarte od r. 1618, jak najkrócej być mogło, w samych istotniejszych punktach zebrane, z konstytucji wyjęte. Z przydatkiem niektórych innych autorów, dla sejmujących wypisane i do druku r. 1789 [...] podane*, Warszawa 1789.

50 Józef DE PUGET PUSZET, *O uszczęśliwieniu narodów przez JX. Józefa de Puget Puszeta Kustosza Wiślickiego, w Warszawie u JXC. Piarów 1788*, Warszawa 1788.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
32.	Kuropatnicki	<i>Wiadomość o kleynocie szlacheckim oraz herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiej i Wielkim Xięstwie Litewskim itd. 9 części</i> ⁵¹	1789	1
33.	Rubinkowski	<i>Książąt Królów Polskich obrazy żywe</i> ⁵²	1787	1
34.	Wesłowski	<i>Viator etrictus Vincentius Corvinus Gosienski etc. a Samuele Westowski etc. atq̄ inter suos revolutiones victica et victo Regna Poloniae, Lituaniae, Moskovivae etc.</i> ⁵³	1691	1
35.	Kochanowski	<i>Głosy wolne czyli mowy Seymowe, Seimikowe, pogrzebowe itd.</i> ^{**}	1750	1
36.	Skrzetuski	<i>Mowy o główniejszych materyach politycznych</i> ⁵⁴	1773	1
Biblioteka klasztoru dominikanów w Jelnej (Elnej)				
37.	P. Paulus Sco. Jezus	<i>O utrzymaniu ordynaryjnych seymow</i> ⁵⁵	1760	1
Biblioteka klasztoru misjonarzy w Śmiłowiczach				
38.	–	<i>Taryfy względem monety Polskiej i Litwy</i> ⁵⁶	1765	1
39.	Barsa	<i>Mowy za czterema stanami kupieckim, rolniczym, żołnierskim i ludzi uczonych</i> ⁵⁷	1775	1
40.	Helzen	<i>Inflanty w dawnych swych i wielorakich aż do wieku naszego dziejach zebrane</i> ⁵⁸	1750	1
41.	Mikosza	<i>Odpowiedz na pytanie czyli dodatki do księgi o poddanych polskich</i> ⁵⁹	1789	1
42.	Berti	<i>Uwagi nad Historią Kościelną</i> ⁶⁰	1772	1
43.	Vito Pichler	<i>Theologia Polemica</i> ⁶¹	1747	2

51 Ewaryst Andrzej KUROPATNICKI, *Wiadomość o kleynocie szlacheckim oraz herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiej i Wielkim Xięstwie Litewskim, Tudzież w przyległych Prowincjach z Ksiąg Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Rzączyńskiego, Niesieckiego, Dunczewskiego, Chmielowskiego, oraz Aktu Elekcyi JK M Staniława Augusta [...] Zebrana w Czterech Częściach przez...*, Warszawa 1789.

52 Józef Alojzy PUTANOWICZ, *Sława książąt i królów polskich lub Książąt, królów polskich obrazy żywe (Ducum, Regum Poloniae Imagines Vivæ)*, Kraków 1787.

53 Samuel WĘSŁAWSKI, *Victor et victus Vincentius Corvinus Gosiewski [...] repraesentatus a Samuele Węśławski, [...] atque inter suas revolutiones victicia et victa regna Poloniae, Lituaniae, Moschoviae, nunc primum in lucem producuntur a Michaele Węśławski*, Wilno 1691.

54 Wincenty SKRZETUSKI, *Mowy O Główniejszych Materyach Politycznych*, Warszawa 1773.

55 Stanisław (właściwie Hieronim Franciszek) KONARSKI, *O skutecznym rad sposobie albo O utrzymywaniu ordynaryjnych seymow, cz. 1*, Warszawa 1760.

56 Zapewne broszura lub druk *Taryfy względem monety Polskiej i Litwy*, Warszawa 1765.

57 Franciszek BARSS (przekład), *Mowy za czterema stanami: kupieckim, rolniczym, żołnierskim i ludzi uczonych. Który z nich jest krajowi pożyteczniejszy, a zatem pierwszy do łask i szczególniejszej monarchów opieki. Przełożone z francuskiego przez...*, Warszawa 1775.

58 Jan August HYLZEN, *Inflanty w dawnych swych, y wielorakich aż do wieku naszego dziejach y rewolucyach, z wywodem godności y starożytności szlachty tamecznej, tudziesz praw, y wolności z dawna y teraz jey służących zebrane y polskiemu światu do wiadomości w oyczystym języku podane przez Jaśnie Wielmożnego Jmci Pana...*, Wilno 1750.

59 [Dawid PILCHOWSKI], *Odpowiedz na pytanie, iżali nieczułość w wyższych wiekach ku poddanym tak była opanowała serca Polaków, iż uczeni nawet nię zarażeni zostali? czyli dodatek z księgi o poddanych polskich*, [b.m.w.] 1789.

60 Michał KARPOWICZ, *Uwagi nad Historią Kościelną*, [b.m.w.] 1772.

61 Vito PICHLER, *Theologia polemica in duas partes divisa [...] particularis*, [b.m.w.] 1747.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
44.	Młocki	<i>Dowód z początków prawa przyrodzonego</i> ⁶²	1779	1
45.	–	<i>Reguly albo ustawy pospolite Kongregatii Missyi</i> ⁶³	1802	1
46.	–	<i>Regulae seu constitutiones Communes congregationis Missionis</i> ⁶⁴	1658	15
47.	Młocki	<i>Regulae et praxis Seminarii interni congregationis Missionis</i> **	1658	15
48.	–	<i>Decreta conventu provinciali congregationis Missionis in domo Vlnensis</i> **	1814	1
49.	Massiliox	<i>Mowa o szczególniejszych obowiązkach stanu duchownego</i> **	1772	1
50.	Grodzicki	<i>Zbior krótkich Medytacyi z Reguł pospolitych zgromadzenia Missyi</i> ⁶⁵	1793	4
51.	Legowicz	<i>Historia przesładowania Kościoła Bożego</i> ⁶⁶	1788	1
52.	X. Jan Kostka Wuykowski	<i>Kontrowersye polskie albo prawda otwierająca Dyssydenskie oczy</i> ⁶⁷	1737	1
53.	Delawrier	<i>Propozycye o świętoblowosci papieżskiej</i> **	1782	1
Biblioteka klasztoru bernardynów w Słucku				
54.	Sebastiano	<i>Bellum Jesuiticum</i> ⁶⁸	1694	1
55.	Lanultoto	<i>Haereticum quare per Romano Catholicum</i> ⁶⁹	1615	1
56.	Reimpressae	<i>Odpowiedź na częste owo pytanie gdzie to napisano jest Katolicka prawdziwa i gruntowna Dyssydenska fałszywa Religia</i> ⁷⁰	1700	1
57.	Wuykowski	<i>Kontrawerse polskie albo prawda otwierająca Dyssydenskie oczy</i> ⁷¹	1737	1
58.	Kasenberger	<i>Wojna duchowna w Wilnie</i> ⁷²	1761	3

62 Jean Jacques BURLAMAQUI, *Dowód z początków prawa przyrodzonego dany językiem francuskim a z woli Najjasniejszego Pana Stanisława Augusta Krola polskiego na oyczysty język przelożony od Tadeusza Młockiego*, Wilno 1779.

63 Zapewne przełożone na polski: VINCENTIS A PAULO, *Regulae seu constitutiones communes Congregationis Missionis*.

64 VINCENTIS A PAULO, *Regulae seu constitutiones communes Congregationis Missionis*, Paris 1658.

65 *Zbior Krótkich Medytacyi z Reguł Pospolitych Zgromadzenia Missyi wyjęty y Przedrukowany*, [b.m.w.] 1793.

66 Józef LEGOWICZ, *Historia przesładowania Kościoła Bożego i dziejów męczeńskich*, Wilno 1788.

67 Jan Stanisław KOSTKA WUYKOWSKI, *Kontrowersye polskie albo prawda otwierająca Dyssydeńskie oczy do poznania prawdy prawdziwej Wiary Chrystusowej Wiary katolickiej na Theatrum polskim wystawiona przez...*, Warszawa 1737.

68 Andreas CHRASTOVIUS, *Bellum Jesuiticum, sive ducentarum et quinque Jesuiticarum contradictionum index: Duo libelli de officio missae*, [b.m.w. 1694?].

69 Henricus LANCIOTTUS, *Haereticum Quare per catholicum Quia*, Antverpia 1615.

70 Matthias NENNICHEN, *Odpowiedź Na Częste owo Pytanie, Gdzie to napisano jest? Katolicka, Prawdziwa, y gruntowna Dyssydenska Fałszywa, albo płocha, Po wielu Łacińskich Edycjach Polskim językiem dána*, Wilno 1700.

71 Jan Stanisław KOSTKA WUYKOWSKI, *Kontrowersye polskie albo prawda otwierająca Dyssydeńskie oczy do poznania prawdy prawdziwej Wiary Chrystusowej Wiary katolickiej na Theatrum polskim wystawiona przez...*, Warszawa 1737.

72 Może chodzi o Lorenzo [Wawrzyniec] SCUPOLI: *Wojna duchowna*, Wilno [1741], przeł. Jerzy Mikołaj HYLZEN.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
59.	Poklatecki	<i>Remonstracya stanom rzeczy pospolitey o trybunałach koronnych tudzież o estymacyi wolności i prerogatywy stanu szlacheckiego</i> ⁷³	1748	1
60.	Chmieliowski	<i>Rozmowy w ciekawych i potrzebnych w filozoficznych i politycznych materiach</i> ⁷⁴	1750	1
Biblioteka klasztoru dominikanów w Chołopieniczach				
61.	Ciceronis	<i>Rozgraniczenie Normalne w W. Xięstwie Litewskim</i> ⁷⁵	1791	1
Biblioteka klasztoru dominikanów w Zaślawiu				
62.	Cornelii Nepoti	<i>Instrycja o mowach w seymach</i> **	1742	1
Biblioteka klasztoru kapucynów w Lubieszowie				
63.	Żegliński	<i>Trwałość szczęśliwa królestw albo ich smutny upadek</i> ⁷⁶	1764	1
64.	Bilinkowski	<i>Zbiór deklaracyi nót i czynności główniejszych które poprzedziły i zaszły nad czas Seymu pod węzłem konfederacyi odprawiającego się od dnia 18 Września</i> ⁷⁷	1754	1
Biblioteka klasztoru misjonarzy w Rzęzycy				
65.	Ostrowski	<i>Swada polska i łacińska albo różne miscelanea oratorskie mow seymowych</i> ⁷⁸	1745	1
66.	Rudnicki	<i>Енхридїонъ о священствѣ краткими отъ Священнаго писанїи и святыхъ богодохновенныхъ Отець купноже и прочїихъ писателей изъятыми словесы составленный</i> ⁷⁹	1750	1
Biblioteka klasztoru trynitarzy w Mołodecznie				
67.	Scritani	<i>Korespondent Kraiowy i Zagraniczny</i> ⁸⁰	1793	1
68.	Twardowski	<i>Gazeta Narodowa i obca</i> ⁸¹	1792	1
69.	Winteri	<i>Dyaryusz początkowych czynności konfederacyi Generalney obojga Narodow</i> ⁸²	1672	1

73 Franciszek RADZEWSKI [pseud. POKLATECKI Franciszek Equestris Ordinis Polak], *Remonstracja stanom Rzeczypospolitej Polskiej o trybunałach, koronnym tudzież estymacyi wolności i prerogatywy stanu szlacheckiego, politycznymi kwestiami, gruntownymi dowodami, istotnymi racjami, poważnymi królów oraz wielkich, godnością i rozumem, Polaków listami i statystycznym zdaniem... roku 1748 wywiedziona i objaśniona*, [b.m.w.] 1748.

74 Antoni WIŚNIEWSKI, *Rozmowy w ciekawych i potrzebnych, w filozoficznych i politycznych materiach*, Warszawa 1750.

75 *Rozgraniczenie normalne w Wielkim Xięstwie Litewskim. Actum in curia regia Varsaviensi* [3 XII] 1791.

76 Szymon MAICHROWICZ, *Trwałość szczęśliwa Królestw, albo ich smutny upadek, wolnym Narodom przed oczy stawiona, na utrzymanie nieoszacowanej szczęśliwości swojej*, Lwów 1764.

77 Znany jest *Zbiór Deklaracyi, not y czynności główniejszych, które poprzedziły i zaszły pod czas Seymu pod węzłem Konfederacyi odprawiającego się od dnia 18 Września 1772 do 14 Maja 1773* autorstwa Feliksa Franciszka ŁOJKO-RĘDZIEJOWSKIEGO, który ukazał się prawdopodobnie w 1773 lub 1775 r.

78 Jan DANAYKOWICZ-OSTROWSKI, *Swada polska y łacińska albo Miscellanea Oratorskie Seymowe, Weselne, Kancellaryjne, Kaznodziejskie, Elogiarne, Inskrypcyjne, y inne różne, w oboim łączyku Prozą y wierszem*, t. 1–2, Lublin 1745.

79 Teodozy Rudnicki-Lubieniecki, biskup łucki i ostrogski.

80 „Korespondent Kraiowy y Zagraniczny”, inny tytuł „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” lub „Korespondent Warszawski” – gazeta ukazywała się w 1793 r., jej redaktorem był Karol Malinowski, a drukowana była przez Stefana Baccigalupiego.

81 „Gazeta Narodowa i Obca” – pismo ukazujące się w Warszawie dwa razy w tygodniu w latach 1791–1792, redagowane przez Juliana Ursyna Niemcewicza, Tadeusza Mostowskiego i Józefa Weysenhoffa.

82 Znany jest *Dyaryusz początkowych czynności konfederacyi generalney obojga narodów*, Warszawa 1776.

Nr	Autor	Tytuł	Rok wydania	Liczba książek
70.	Larnsini	<i>Prawa powszechne przeciw drukowanemu roku 1766 wykładowi praw Dysydenskich dla Ewangelików i protestantów nic nieważących</i> ⁸³	1767	2
71.	–	<i>Korespondent Warszawski</i> ⁸⁴	1792	2
72.	Zabielski	<i>O poszanowaniu duchownych i dziesięć kazania</i> ⁸⁵	1753	1
73.	Łabęcki	<i>O Powrocie Jezuitów</i> ⁸⁶	1805	2
Biblioteka klasztoru pijarów w Łęczkach				
74.	Skrzetuski	<i>Mowy ogulniejszych materyach politycznych</i> ⁸⁷	1773	1
75.	Skrzetuski	<i>O skutecznym rad sposobie albo utrzymania ordynaryjnych seymów</i> ⁸⁸	1762	1
76.	Kulesza	<i>Wiara prawosławna pismem świętym Soborami, Oycami świętymi mianowicie Greckimi i Historią Kościelną objaśnioną</i> ⁸⁹	1744	1
Biblioteka klasztoru bernardynów w Berezynie				
77.	Poecy	<i>Obronca Wiary sw. Katolickiej</i> ⁹⁰	1768	1
Biblioteka klasztoru bernardynów w Hłusku				
78.	Poszakowski	<i>Antidotum albo zbawienna przestroga że lekarstwo duszne przeciwko apostazji przez Woyciecha Węgierskiego iest wierutną dusz trucizną</i> ⁹¹	1754	1
Biblioteka klasztoru bernardynów w Karolinie				
79.	Modzilewski	<i>Rozmowy duchowne podczas Missyi w Kosciele farnym Połockim do szczerzego spowiedzi Wielkanocney czynienia Wiernych Chrystusowych sposobiące</i> ⁹²	1762	1

83 [Ignacy GRABOWSKI a S. Maria de Mercede], *Prawa powszechne przeciw drukowanemu roku 1766 wykładowi praw Dyssydenskich dla Ewangelików i Protestantów nic nieważących do druku podane w roku 1767*, [b.m.w.] 1767.

84 „Korespondent Warszawski” – gazeta informacyjna ukazująca się w Warszawie trzy razy w tygodniu w latach 1792–1793. Wydawcą i redaktorem był ks. K. Malinowski.

85 Wojciech Alojzy ZABIELSKI SJ, *O poszanowaniu Duchownych y Dziesięć Kazania [...] A[nn]o. 1753. w Lublinie w Drukarni J K M. Colle: Soc JESU, Lublin 1753.*

86 Adam ŁABĘCKI, *O powrocie jezuitów y o powszechnym w szkołach przez nich nauczaniu młodzieży*, Warszawa 1805.

87 Wincenty SKRZETUSKI, *Mowy o główniejszych materiach politycznych*, Warszawa 1773.

88 Stanisław (właściwie Hieronim Franciszek) KONARSKI, *O skutecznym rad sposobie albo O utrzymywaniu ordynaryjnych seymów*, cz. 3, Warszawa 1762.

89 Jan Alojzy KULESZA SJ, *Wiara Prawosławna Pismem Świętym, Soborami, Oycami Świętymi mianowicie Greckimi y Historią Kościelną przez [...] objaśniona od przyjętej unij Boga z człowiekiem...*, Wilno 1704.

90 Hipacy (Adam) POCIEJ, *Obronca Wiary S. Katolickiej*, Supraśl 1768.

91 Jan POSZAKOWSKI, *Antidotum contra antidotum, abo zbawienna przestroga, że lekarstwo duszne przeciwko apostazji przez Woyciecha Węgierskiego, niegdyś superintendenta zborów ewangelickich, sporządzone y wygotowane, teraz świeżo w Królewcu [...] publikowane i ogłoszone*, Wilno 1754.

92 Paweł MODZELEWSKI, *Rozmowy Duchowne Podczas Missyi w Kosciele Farnym Połockim Roku 1761 odprawione: do szczerzego Spowiedzi Wielkanocney czynienia Wiernych Chrystusowych Sposobiące [...] / Przez Pawła Modzelewskiego [...] do Druku Podane*, Warszawa 1762.

№ 335. *№ 335. 115.*

О книгахъ принадлежащихъ упраздненнымъ въ 1832 г. Римско-Католическимъ монастырямъ.

№	Наименование титула.	Годъ изда- ния.	Число книгъ.
<u>Въ Библиотекѣ Щегинскаго бывшаго Пiarскаго Монастыря.</u>			
1.	Studio domini Vera Documenta Concilii Tridentini Historia (tres partes in trib. vol.)	1775.	3.
2.	Ratio. Defensio s. orthodoxae orientalis Ecclesiae 1678.		1.
3.	X. Dobrowski Dzieje i prawa powiatu polskiego (3 tomy)	1793.	3.
4.	Węgierski. Dzieje o uznanie władzy duchownej w węgierskiej.	1818.	1.
5.	Węgierski. Dzieje w prawdziwej swojej postaci.	1765. 1770.	1. 1.
6.	Panny Geta. Katechizm chrześcijański, moralny i poli- tyczny. (zka państwa i Francuzskoma m.)	1776.	1.
7.	Węgierski o Powrocie Żydów itd. ich państwowym moralnym.	1805.	1.
<u>Константинопольскаго Фракиянскаго монастыря</u>			
8.	Węgierski Apologia ze Rusi, Unitom niegodzi się		

Рис. 1. РГИА Санкт Петербург, ф. 821, оп. 125, спр. 3019, О книгахъ принадлежавшихъ упраздненнымъ въ 1832 г. Римско-Католическимъ монастырямъ (dalej: О книгахъ), к. 115г.

	<p>dotychczas z innego źródła. 1680. 1.</p> <p><u>Лидского Кармелитского монастыря</u></p>
9.	<p>Italicis Collectanea Constitutionum synodaliū Diocesis Samogitiensis. 1690. 1.</p> <p><u>Василишского Дамлиханского монастыря</u></p>
10.	<p>Kaliska Wiara prawosławna. 1704. 1.</p> <p><u>Кремлянского монастыря Каноников</u> <u>Либеравских.</u></p>
11.	<p>Wiązki Statuta Imperialis Romanos Ecclesias quae in Russia spectantia. 1784. 1.</p>
12.	<p>Gallemsk Prawo powszechne przeciw drukowaniu roku 1766 wykładowi praw Dystrykt- skich dla Ewańgelików i protestan- tów nie nie wiążących, do druku podane 1767. 1.</p>
13.	<p>Kaliskie Josaphatides sive de hac B. Josaphat Kuncewicz libri tres, olim a Sr. Josaphat Isakowicz ilustrati et typomandati nunc a provincia Lithwana O. D. R. cum facultate superiorum dedicati. 1748. 1.</p>

Рис. 2. О книгахъ, к. 115v.

		116
14.	Pruss.	Jasne dowody między niechryścianami w Uniescianstwie Sextami prawnicy prowadzą Chrystusow kościół szewskie i gwałtownie parakcjae itd. 1766 1.
15.	Kossonica	Nauka panow Dysydentow a nauka starodawnego kościoła szewskiego na wieś i na chwale Boga w Strycy Jedynego i na zwanie dusz krwia Jezusowa odkapionych. 1793 1.
16.	—	Wzrost prawdy Katolickiej Rzymkiej niemianii i niu amek Dysydentickich śladów szewskie a Szewskiego na Polski 1723 1.
17.	Sachsenwe	Tajemnica przelata Polski odkryta. " 1.
18.	—	Dopytanie a przodków szewskie kapodda nym autorowi odpowiedzi czyli dodatku do xiegi o poddanych Polskich odpo wiadajace. 1789 1.
19.	—	Prawnicy Szewskie do prawodawcow. — " 1.
20.	—	Prawa miast polskich do władzy pr awodawczej wykonywajacej i Sądowniczej wywod. " 1.
21.	—	Dopytanie się a przodków szewskie za poddanych szewskie odpowiedzi czyli dodatku do xiegi o poddanych Pol skich odpowiadajace. 1792 1.
22.	—	Seymicki prawo uchwalone d. 24. Marca. 1791 1.
23.	—	Dyaryusz kommissji parlamentownej delegacyownej, frakcyownej 1799 1.
24.	Historia	Przemysla albo szewskiego narodu Polniego. 1764 1.
25.	—	Legisłacja prawa szewskiego etc. tom 2. 1764 1.
26.	—	Stosunek między Uniesciem Altemem Christyjanem szewskiego, Janem Komarowem i szewskim Rzymem szewskimi szewskie o szewskiej szewskie. 1765 1.
27.	Przewodnik	Do przesmyczny szewskie przez szewskie, Kościół szewskie i szewskie. Tom szewskie. 1789 1.
28.	Flora	szewskie, szewskie i szewskie Polniego. 1785 1.
29.	—	Królestwo szewskie i szewskie szewskie po szewskie Historia Polniego szewskie i szewskie Polniego. 1789 1.
30.	—	szewskie Polniego a szewskimi szewskimi szewskie d. 1618 szewskie i szewskie szewskie dla szewskiego szewskie i szewskie szewskie 1789 przez szewskie szewskie. 1789 1.

31.	Pageta.	Paracelsianum neronem pueri N. Joseph de Paget Pageta.	1768.	1.
32.	Kurowski	Wielomnie olegnicie silachowia, etia horra la: domon selachowich w Kownie, Polacy i Miedzi Legioni, i Kownim. ill. 3. capite.	1789.	1.
33.	Kurowski	Kilkaet Krolow Polack, i Krolow Egipte.	1787.	1.
34.	Wostorzi	Wielu dicitur in cordis capite gaudere etc. admodum Westvini, etc. atq. inter suos vertebantur in illis et velle Regna Poloniae, Lithvaniae, Moscoviae etc.	1661.	1.
35.	Kandemni	Wielu mltae casti. mltae dymone domonice, pogrzebowe, etc.	1750.	1.
36.	Kandemni	Wielu o gromowach mltayach politycznych.	1773.	1.
		<u>Списокъ Владикавказскаго манастира.</u>		
37.	P. Paulus. Stezus.	Оубрманин: ордунарциных сегмон.	1760	1.
		<u>Самоскирскаго манастира</u>		
		<u>Массиокепово</u>		
38.		Tentymaite, mltayum monety, Polonij i Litewskij.	1765.	1.
39.	Beria.	Wielu za cetera. stanami kupiwani, robocnych, zotowaniem i ladi wstoyach.	1775.	1.
40.	Helica.	Zinflanty w dawnych srych i wielora kich az do mika naszego daciach zebrale w Wilnie.	1750.	1.
41.	Mixon.	Odpowiedz na pytanie czyli dodatku do ksiezgi o poddanych polskich.	1789.	1.
42.	Berti.	Uwagi nad Historjy, Koscielna.	1772.	1.
43.	Vilo Puelles	Encologia Polemica.	1747.	2.
44.	Mlaxi	Dowod i poczatkow prawa przyrodzonego.	1779.	1.
45.	-	Regenty albo ustawy pospolite Kongregacji Misyji.	1802.	1.
46.	-	Regulae seu constitutiones Communes congregationis Misionis.	1658.	15.

Рис. 4. О книгахъ, к. 116v.

			17
47.	Młocki <i>Regulae et praesca Seminarii interni congregationis Missionis.</i>	1658.	15.
48.	<i>Decreta conventu provinciali congregationis Missionis in domo Vilnensis.</i>	1814.	1
49.	Napoleon <i>Mowa o nielegalności obowiązków stanu dachowiego.</i>	1772.	1
50.	Grodziński <i>Zbior chrześcijańskich Medytacji z Reguł pospoliczych zgromadzenia Misji.</i>	1799.	4.
51.	Legnica <i>Historia przesławiania Kościoła Bożego.</i>	1788.	1
52.	S. Jankowski <i>Kontrowersye polskie alba prawda otwierająca Dussydenskie oczy.</i>	1737.	1.
53.	Delaunier <i>Propozycye o smiętliwości papieżskiej.</i>	1782.	1.
54.	Sebastiano <i>Bellum Jesuiticum.</i>	1694.	1.
55.	Lanaltro <i>Alacretivum quare per Romano Catholicam.</i>	1615.	1.
56.	Reimpress <i>Odpowiedi na częste owo pytanie gdzie to napisano jest Katolicka prawdziwa i gruntona na Dussydenska fałszywa Religia.</i>	1700.	1.

57. Wąskomi	Kontrawersie polskie albo prawda strawiająca Dyssydenckie okcy.	1737	1.
58. Kascebergi	Wązpa duchowna w Wilnie	1761	9.
59. Pochłoceni	Remonstracja stanom rzezy po- spolitey o trybunatach koronnych tudzież o odstymacji wolności i pr- zywilejw stanu szlacheckiego.	1748	1.
60. Skumidomi	Rozmowy w ciekawych i potrzebnych i filozoficznych i politycznych ma- teriach.	1750	1.
	<u>Холопянского монашья Дамилкахова</u>		
61. Lucemio	Rozgraniczenie Normalne w W. Xi- stwie Litewskim.	1791	1
	<u>Замаского монашья Дамилкахова</u>		
62. Imelii Kępi	Instrucya o mowach w Sejmach	1742	1
	<u>Лубенского монашья Кануцихова</u>		
63. Żeglicci	Smalosi szczesliwa królestw albo ich smutny upadek.	1764	1

Рис. 6. О книгахъ, к. 117v.

			118
64. Biletom sic.	Libor deklaracji nót i oznaczeni główniejszych które poprzedziły i zasady nad czas Sejmu pod wezwaniem konfederacji odprawiającego się dnia 18 Września.	1754	1.
	<u>Рицького монашара Даниликажон</u>		
65. Ostronn	Strada polska i Łacińska albo rok- ne miscelanea oratornicie now oczymowych.	1745	1
66. Pudaucy	Екларидионъ о свещестии крат- кияа отъ Свещеннаго писанія и свещехъ Богодохносенныхъ Отца хришчере и проихахъ писателей исвятихъ словесехъ составленній	1750	1
	<u>Молодчанскаго монашара</u> <u>Триакмарова</u>		
67. Scitani	Korespondent Kraiony i Zagraniczny	1799	1.
68. Inwidom	Gazeta Narodowa i obca.	1792	1
69. Wintori	Dziarysz rozszatkowych oznaco- siej konfederacji Generalney wojzda Narodow.	1672	1.

70. Ławica	Prawa przysiedne przeciw drukowa- nemu roku 1766 wykładowi praw dyjuzdenskich dla Ewangielików i protestantów nie nieważących. -	1767	2
71. -	Korespondent Warszawski.	1792	2.
72. Katedra	Opisanianiu duchownym i dziełom ciśnie nasania	1753	1.
73. Ławica	O Potrobie Jezuitów. <u>Лужичкаго монаха Мларова.</u>	1805	2.
74. Serwitura	Monny ogólniejszych materiyach po- litycznych.	1779	1.
75. Serwitura	O skutecznym rad sposobie albo ubrymania oddupnaryjnych sey- mow.	1762	1.
76. Kulesza	Wiara prawostawna pismem świętym Soborami, Duchami świę- temi mianowicie Grecyckimi i Głisto- rycz, Koscielna, obiasniona.	1744	1
	<u>Березинскаго монастыря Беркардинов</u>		
77. Pęsy	Obronca Wiary sw. Katolicznej.	1768	1

	<p style="text-align: center;"><u>Будякаго монастыря Бернардыковъ</u></p>	119
78. Прозекторни	<p>Antidotum albo zbawienie prze- stroga ze lekarstwa dusznie prze- ciwno apostazji przez Najsciele Węgierskiego jest niewinna, dusz- tronna.</p>	1754)
	<p style="text-align: center;"><u>Королянскаго монастыря</u> <u>Бернардыковъ.</u></p>	
79. Модис- ленни	<p>Rozmowy duszowne pod czas Miszy w Kosiele farymъ Po- Toskim do szczerego sprwiedai Wielkanosney okupienia winnych Wkrystusowych sposobiaca.</p>	1762)

Tomasz CIEŚIELSKI
Instytut Historii
Uniwersytet Opolski

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, s. 235–259

Książki poddane w 1841 r. cenzurze prewencyjnej. Przyczynek źródłowy do dziejów bibliotek klasztorów skasowanych na mocy ukazu z 1832 r. w guberniach zachodnich Imperium Rosyjskiego

Streszczenie

W badaniach nad procesem kasat i dziedzictwem po klasztorach skasowanych na terenach dawnej Rzeczypospolitej przyłączonych pomiędzy 1772 a 1815 r. do Rosji nieocenioną wartość ma przechowywana w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym (Российский Государственный Исторический Архив) w Sankt Petersburgu spuścizna archiwalna po Wydziale Rzymskokatolickim Departamentu Spraw Duchownych Obcych Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Cesarstwa Rosyjskiego (f. 821, op. 125). Dużą część tworzącego ją materiału aktowego dotyczy rozdysponowania przejętego w latach 30. XIX w. przez państwo majątku poklasztorowego – zabudowań, ziemi, kapitałów i dóbr ruchomych, w tym także archiwów i bibliotek.

Administracja carska początkowo nie doceniała wartości materialnej i kulturowej tych ostatnich, ale już w połowie lat 30. XIX w. zrewidowała swoje stanowisko. Po zapoznaniu się z zasobami bibliotek poklasztorowych urzędnicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Dóbr Państwowych i administracji gubernialnej odrzucili jako mało fortunny pomysł zgłaszany przez Izby Skarbowe wyprzedaży książek na publicznych aukcjach. Po uwzględnieniu roszczeń zgłaszanych przez Kościół rzymskokatolicki, Cerkiew prawosławną i Ministerstwo Oświecenia Publicznego postanowiono rozdzielić poklasztorny księgozbiór między akademie duchowne, seminaria i parafie rzymskokatolickie, szkoły świeckie oraz biblioteki publiczne.

Decyzję podjęto na przełomie lat 30. i 40. XIX w., a jej wykonanie powierzono administracji terenowej. Nie wszystkie książki z bibliotek klasztornych trafiły do wyznaczonych instytucji. Pewną ich część komitety gubernialne postanowiły poddać cenzurze prewencyjnej. Z księgozbiorów wydzielono książki o charakterze politycznym, opisujące historię państwa i prawa Rzeczypospolitej Obojga Narodów, historię Kościoła rzymskokatolickiego, a także te dzieła teologiczne, które zawierały krytyczną ocenę konfesji innych niż katolicka – nie tylko prawosławnej, ale też i protestanckich.

Trudno na podstawie zachowanych materiałów oszacować, jaka część księgozbiorów klasztornych została poddana takiej cenzurze prewencyjnej. W generalnym gubernatorstwie wileńskim, mińskim, grodzieńskim i białostockim w 1842 r. z zasobów tylko 17 bibliotek poklasztornych wyłączono ponad 100 książek o nieprawomysłnej – zdaniem urzędników carskich – treści. Rozwiązania przyjęte w 1842 r. praktykowano także w latach następnych, powiększając zasób książek poddanych cenzurze prewencyjnej. Nie wiadomo, czy zostały one ocenione przez urzędników cenzury i jaka zapadła w ich sprawie decyzja; wymaga to dalszych badań archiwalnych. Niewątpliwie pomocny w nich będzie zamieszczony w aneksie wykaz książek poddanych w 1842 r. cenzurze prewencyjnej w generał-gubernatorstwie wileńskim.

Słowa kluczowe

kasaty klasztorne, gubernie zachodnie Imperium Rosyjskiego, biblioteki klasztorne, losy pokasacyjne księgozbiorów klasztornych, cenzura prewencyjna w Rosji

Tomasz CIESIELSKI
Institute of History
University of Opole

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, p. 235–259

Books subject to preventive censorship in 1841. A source contribution to the history of the libraries of monasteries dissolved under a ukase of 1832 in the western guberniyas

Summary

In the research on the dissolution process and the legacy of the monasteries suppressed in the territories of the former Republic of Poland, annexed by Russia between 1772 and 1815, of incalculable value is the archival heritage of the Roman Catholic Section of the Department of Religious Affairs of Foreign Denominations at the Ministry of Internal Affairs (fond no. 821, description 125), kept at the Russian State Historical Archive in St. Petersburg (Российский Государственный Исторический Архив). The bulk of the records it comprises concerns the allocation of the monastery property seized in the 1830's by the state: buildings, land, capital, and movable property, including archives and library collections.

The tsarist administration initially did not recognise the material and cultural value of the latter, but as soon as in 1830's it revised its stance. Having become acquainted with the former library collections, the officials of the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of State Domains and the guberniya administration discarded the idea – put forward by the treasury offices – of selling off the books at public auctions, arguing it was rather unfortunate. After the claims lodged by the Roman Catholic Church, the Orthodox Church, and the Ministry of Public Enlightenment were taken into consideration, it was decided that the former monastery book collection be distributed among theological academies, Roman Catholic parishes and seminaries, secular schools, and public libraries.

The decision was taken between late 1830's and early 1840's, and the local administration was entrusted with its execution. Not all books from the monastic libraries were eventually transferred to the institutions they had been designated for. A certain part was subjected to preventive censorship by the guberniyas committees. They isolated from the collections the books of political nature discussing the history of the state and law in the Polish-Lithuanian Commonwealth, the history of the Roman Catholic Church, as well as theological works which criticised denominations different from Catholicism: not only the Orthodox faith, but also the Protestant ones.

The extant records barely allow to estimate what part of the monastic collections underwent this sort of preventive censorship. In the Vilnius, Minsk, Grodno, and Białystok general governorates, over a hundred books with dissident – by tsarist officials' reckoning – content were removed from the collections of 17 former monastery libraries alone. The model adopted in 1842 was used in years to come as well, thus increasing the number of books submitted to preventive censorship. It remains unknown whether they were scrutinised by censorship officials and what decision was finally taken as to their fate; further archival research would be needed to verify it. This could undoubtedly be facilitated by an annex providing a list of books subject to preventive censorship in the Vilnius general governorate in 1842.

Keywords

dissolution of the monasteries, western guberniyas of the Russian Empire, monastery libraries, fates of the monastery's book collections after the dissolution, preventive censorship in Russia